

Сураи Зориёт

Дар Макка нозил шуда, сураи 51-уми Қуръон буда, аз 60 оят иборат аст.

«Зориёт» сураест, ки барпо ва устувор доштани имонро талқин мекунад. Ин сура дар асоси пойдевори тақво ва имон ҳамчунин ақидаи саҳеҳу устувор, таваҷҷуҳи инсонро ба сӯйи қудрати Худованди қаҳҳор ҷалб мекунад. Сура аз ҳадиси бодҳое, ки чангу ғуборро ба вучуд меоранд, киштиҳои бо қудрати воҳиди ваҳҳоб дар сатҳи об шинокунандаро ба ҳар тараф сайр медиҳанд, оғоз мегардад. Инчунин дар бораи абрҳое, ки аз онҳо борон меборад ва фариштагоне, ки ба тадбири корҳои халқи Худо муаккаланд, шурӯъ мешавад.

Ҳамчунин Ӯ таъоло ба ин чаҳор умур қасам ёд мекунад, ки зинда гардонидан баъди марг дар рӯзи қиёмат, албатта, воқеъ мегардад ва мукофоту ҷазои амал ногузир сурат мегирад. Баъди ин аз ҳадиси кофирони Макка ёд мешавад, ки Қуръон ва дори охиратро бовар накардаанд. Аҳволи эшон дар дунё, бозгаштанашон ба охират, ба коми нори Ҷаҳаннам афтодани онҳо ва азобу уқубаташон дар он ҷо арз мегардад. Сипас аз муъминони муттақӣ ва парҳезгороне, ки дар дунё муҳсину накӯкор, дар роҳи фармудаи Қуръон роғибу содиқ ва аз тарси ғазаби Худо дар биманд, зикр мешавад ва барои онҳо дар охират неъмату каромати илоҳӣ ваъда шудааст. Инчунин дар сураи мазкура далелҳои қудрати ваҳдоният дар ин олами бузургу паҳновар, чи дар осмон ва чи дар Замин, бо ин ҳама кӯҳҳо, саҳроҳо ва пастию нишебихояш, офаридани инсон дар сурати аҷибу тарҳу бастӣ мураккабу ҳусну зебогӣ, ки беҳтарини махлуқот аст, баён мегардад.

Дар сура қиссаҳои ибратбахши ҳазрати Иброҳим, Лут ва Мӯсо (а) ёд мешавад, ки умматҳояшон ба эшон тухмат бастанду фармудаҳои Худоро ба ҷо наоварда, тоғӣ (саркаш) шуданд ва ба хисороту (зарару) азобҳои сахт дучор омаданд, зикр мешавад. Ҳамчунин барои тасалли ва сабақу ибрати соҳибони ақлу хирад тақроран аз рӯзгори қавми Оду Самуд ва уммати ҳазрати Нӯҳ (а) мисол оварда мешавад.

Хатми сура мақсади офариниши инсон ва ҷинро баён мекунад, ки Худовандро бишносанд, Ӯро ибодат намоянд ва имону эътиқоду тавҳидашонро тоза гардонанд. Ҳамчунин, таваҷҷуҳи

бандагонро ба чӣ гунагии ибодатҳо ва роҳҳои қариб шудан ба Аллоҳ таъоло ҷалб менамояд.

Ин буд назари мухтасар ба мундариҷаи сураи «Зориёт». Ва биллаҳит-тафвиқ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

وَالذَّارِيَّتِ ذَرَوًا ﴿١﴾

Ва-з-зариётӣ зареъ. 1.

1. Қасам ба бодҳое ки (бо сахтӣ) парокандакунандаи хоканд.

Дар ин ҷо «вов» ҳарфи қасам буда, ӯ таъоло ба бодҳое, ки хокро чанг гардонида, ба ҳар макони тақдиршуда пароканда месозанд ва регҳоро аз як макон ба макони дигар интиқол медиҳанд, савганд ёд кардааст.

فَالْحَمِلَتِ وَقْرًا ﴿٢﴾

Фа-л-ҳамилати виқро. 2.

2. Пас, қасам ба абрҳое ки бардорандагони бори сангини обанд.

Мурод аз «бардорандагон» абрҳоянд ва «бор»-и онҳо борон (об) аст. Пӯшида нест, ки борон раҳмати Худо ва мояи ҳаёти башар аст. Бод ин абрҳоро бинобар ҳукми Худованд ба ҳар сӯ мебарад ва дар вақти муайяну макони муайян оби абрҳо ба Замин дар сурати борон мерезанд. Дар ин оят Аллоҳ таъоло бо абрҳои бори обдору боронрез савганд ёд кардааст.

فَالْجَرِيَّتِ يُسْرًا ﴿٣﴾

Фа-л қарийати юсро. 3.

3. Пас, қасам ба киштиҳо (ё абрҳо)-е ки ба осонӣ равон шаванд.

Инчунин Аллоҳ таъоло бо кишти «сафина»-ҳои дар рӯи об ба осонӣ ба тақдири Худованд ҳаракаткунанда қасам ёд кардааст. Онҳо киштиҳоянд, ки бо изни Офаридгор борҳои мардумро бардошта, аз як макони лозим ба макони дигар мебаранд.

فَالْمُقَسَّمَتِ أَمْرًا ﴿٤﴾

Фа-л-муқассимāti амрӯ. 4.**4. Пас, қасам ба (фариштагон) тақсимкунандагони кор (ризку рӯзӣ),**

Аллоҳ таъоло ба фариштагоне, ки ба тақсими ризқ байни бандагон ва бориши боронҳо масъул карда шудаанд, қасам ёд намудааст. Бояд гуфт, ки ҳар як фаришта ба амри Аллоҳ таъоло ба иҷрои амале вобаста карда шудааст ва бе ягон саркашию нуқсоне вазифаи худро ба ҷо меорад.

Масалан, ҳазрати Ҷабраил (а) ба расонидани ваҳйи илоҳӣ ба сӯи анбиё (пайғамбарон) масъул аст. Ҳазрати Микоил (а) бошад, ба расонидани ризку раҳмат, (борону барф) ва ғайра масъул аст. Навохтани сур ҳангоми растохез (қиёмат) ба уҳдаи ҳазрати Исрофил (а) ва қабз кардани (гирифтани) рӯҳ (ҷон) ба ҳазрати Малакулмавт-Азроил (а) вогузор карда шудааст...

Хулоса, ҳар фариштаеро вазифаест.

Хонандаи бароям бениҳоят азизу гиромӣ, пеш аз он ки ба омӯзиши ҷавоби қасам гузарем, меҳоҳам такмил ва шарҳи оятҳои яқум ва ҷаҳорумро идома диҳам ва бароятон чанд нуқтаро аз зиндагонӣ ва рафтори ибратманди аҳли салафи солеҳин пешкаш намоям.

Дар тафсири машҳури Ибни Касир «Абӯ Туфайл» ривояте оварда шудааст, ки ҳазрати Алӣ (к) болои минбар баромада нишаст ва ба ҳозирон муроҷиат намуда, гуфт: «Шумо ай мардум, аз оятҳои китоби Аллоҳ ва суннати Расулуллоҳ (с) аз ман суол кунед ва ман ҷавоб гӯям». Дар ин асно Ибни Киво ном инсон аз ҷои худ хеста, пурсид: «Эй амири муъминон, маънои «ваз-Зориёт» чист?». Ҳазрати Алӣ (к) гуфт: «Шамол». Он шахс боз пурсид: «Фал ҳамилат чӣ?» Ҳазрати Алӣ (к) гуфт: «Абр». Ибни Киво пурсид: «Фал ҷарият» чӣ маъно дорад?». Ҳазрати Алӣ (к) гуфт: «Киштӣ-сафина». Ибни Киво боз суол кард: Маънои «фал муқассимот» чист?». Амири муъминон посух дод: «Он фариштаҳост».

Дар он маҷлис Субайғ ибни Асили Тамимӣ ном шахси иғвогар ширкат дошт. Баъдтар ӯ ҳамин суолҳоро ба ҳазрати Умар ибни Хаттоб (р) дод. Ӯ интизори он буд, ки ҳазрати Умар (р) шояд дигар хел ҷавоб диҳад ва инро дастак карда, байни мусалмонон иғвову фитна андозад. Ҳазрати Умар ибни Хаттоб (р) пай бурд, ки Субайғ мақсади нопок дорад. Ҳазрати Умар (р) барои ин рафтораш ўро ҷазо дод ва аз суҳбат бо мардум манъ намуд. Аз ин ривоятҳо чунин ба назар мерасад, ки оятҳо то андозае нофаҳмо менамоянд ва инро истифода бурда, фитнагарҳо савол андар савол медиҳанд, то шояд ҷавоби гуногун шунаванду байни олимони ихтилоф андозанд.

Дар ин ҳолат ҷазое, ки ҳазрати Умар (р) ба Субайғ дод, бисёр ба маврид буд. Зеро бар асари шуми фитнагарҳо чӣ нохушиҳое сар намезаданд. Мутаассифона, мебинем, ки мардуми мусалмон дар як диёр зиндагӣ мекунад, аз як ҳаво нафас мегиранд, ҳамдину ҳаммазҳабанд, ба гурӯҳҳо тақсим мешаванд, ҳамдигарро сарзаниш мекунад ва суҳанҳои пасту баланд меғӯянд. Тарафдори як олим тарафи муқобилро ҳақорату дашном ва таҳқир мекунад.

Охир, таҳқири илму олими роҳи Худо куфр аст! Подоши резонидани хуни ҳамдигар-чӣ?

Муфассирон бар ин ақидаанд, ки ин чаҳор чиз, ки Аллоҳ таъоло бо онҳо қасам ёд кард, нишонаҳои санъату қудрати бемонанди Офаридгоранд. Аллоҳ таъоло бо қасам диққати бандагонро ба онҳо ҷазб намуда, ба баландии мартабаи он чаҳор чиз ишора намудааст. Инчунин Аллоҳ таъоло бо қасам диққати бандагонро ба хабаре, ки чун ҷавоби қасам дар оятҳои панҷум ва шашум меояд, ҷалб намудааст.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٍ

Иннамā туъадӯна ла ҷодиқ. 5.

5. ки батаҳқиқ, он чӣ ба шумо ваъда дода мешавад, рост ва дуруст аст.

Ба зами қасамҳои дар оятҳои 1-4-ум зикр шуда, Аллоҳ таъоло ба «таҳқиқ» таъкид намуда, бори дигар ба мардум ваъдаи Худашро ёдрас мекунад, ки он ҳақ асту рост ва дар он ҳеҷ як шакку шубҳае нест. Кадом ваъда...

وَإِنَّ آلَ الدِّينِ لَوَاقِعٌ

Ва инна-д-дӯна ла вāқиъ. 6.

6. Ва ҳаройина, ҷазои амалҳо воқеъшуданист.

Албатта, рӯзи қиёмат воқеъ шуданист. Дар он тамоми амалҳои неку бади инсонҳо ҳисобу китоб мешавад. Ба ҳар як инсон мувофиқи амалҳояш аз рӯи инсоф додани мукофот ё ҷазо ҳақ аст.

Аҳли фазлро маълум аст, ки дар он маконе, ки сокинонаш ба рӯзи қиёмат боварӣ доранд ва ҳамеша онро ба ёд меоранд, доимо оромиву осудагӣ ҳукмфармоаст. Душманӣ, адоват, золимӣ, ҳаромкорӣ, мардумфиребӣ, дудӣ, фисқу фучур ва дигар амалҳои бад ва разил аз касоне сар мезанад, ки ба рӯзи қиёмат, ҳисобу китоби амалҳо, мукофоту ҷазои он боварӣ надоранд.

Аз ин хотир инсони муъминро лозим аст, ки зуд-зуд қалби худро бо омадану ҷазои рӯзи қиёмат ҷило дода, дар ғаму андӯҳ ва тарси он рӯз бошад. Аз гуноҳу амалҳои ношоиста дурӣ бичӯяд.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

Ва-с-самъи зāti-л-ҳубук. 7.

7. Қасам ба Осмони соҳиби роҳҳо (-и маҳсул),

Ў таъоло ба осмон қасам хӯрдааст, яъне ба осмоне, ки дар он ситораҳо мувофиқи амри Офаридгор бо тартиби зебо ва мутаносиб ҷойгир шудаанд. Инчунин ин осмон осмони «соҳиби роҳҳо» аст. Ин ҷо Парвардигор ба тартиби ҳаракати ситораҳо ва дигар ҷирмҳои осмонӣ аз рӯи хатти муайян ишора кардааст. Олимони кайҳоншинос ин хатҳои ҳаракатро мадор меноманд. Парвардигор бо санъати баркамолаш барои ҳар як ситора ё ҷирми осмонӣ хати ҳаракати алоҳидаро вазъ намудааст, яъне ҳар як ситора дар осмон «роҳ»-и муайяни худро дорад ва ҳеҷ яке аз онҳо аз ин «роҳ» берун намеравад. Худованд ҳаракатро дар ин «роҳҳо»-и печ дар печ бо санъат идора мекунад, ки ҳеҷ ситорае ба ситораи дигар бар намеҳӯрад. Иншоаллоҳ, ояти зер ҷавоби қасам аст.

إِنْ كُنْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ﴿٨﴾

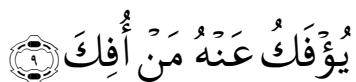
Иннакум лафӣ қавли-м мухталиф.8.

8. ки шумо, албатта, (дар шаъни Пайгамбар) дар суҳанҳои мухталиф ҳастед.

Ин оят ҷавоб ё шарҳи савганди Аллоҳ таъоло аст, ки дар зимни ояти 7-ум гузашт. Аллоҳ таъоло бо савганд таъкид намуда, мегӯяд, ки шумо ай мушрикони ва кофирони, дар масъалаи кӣ будани ҳабибам Муҳаммад (с) байни худ «суҳанҳои мухталиф» (зидди ҳам) мегӯед. Баъзе аз шумо мегӯед, ки ў (с) шоир аст ва баъзеи дигари шумо бар ин ақида ҳастед, ки ў (с) соҳир аст ва гурӯҳи дигаре аз шумо ў (с)-ро девона мегӯед, аммо дар миёни аҳли имон ихтилоф вучуд надорад. Онҳо мегӯянд, ки ба Аллоҳ, фариштагон, пайгамбарон, Қуръон, китобҳои Ў, рӯзи қиёмат, неку бад ва қазову қадар, ки ҳама аз Аллоҳ таъолост, бовар дорем.

Кофирону мушрикони дар масъалаи Худо низ ихтилофдоранд. Баъзе аз онҳо мегӯянд, ки табиъат Худо аст, гурӯҳҳои дигар ё Офтоб ё Моҳтоб ё оташ ва ё гову ғайраро Худо меҳонанд.

Дар ҳақиқат камоли ихтилоф ва гумроҳӣ ҳамин ақида аст.

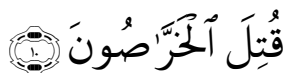

Юъфаку ʔанҳу ман уфик. 9.

9. Аз он (ҳидоят) шахсера бозгардонида мешавад, ки (дар илми илоҳӣ) бозгардонида шуда бошад.

Шахсе, ки аз ҳидояти Ӯ таъоло бозгардонида шуда ва аз илму саодат маҳрум шуда бошад, аз неъмати истифодаи Қуръону роҳнамоии Расули Аллоҳ (с) бозгардонида ва маҳрум сохта мешавад.

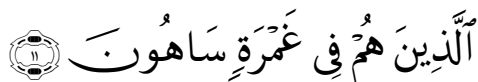
Маълум аст, ки шахси ба ҳукмҳои Қуръон имоннадошта дар шарифат ҳеҷ қадре надорад ва ҳеҷ роҳи дурусту ҳидоятро ёфта наметавонад. Касе, ки рондаи даргоҳи Илоҳист ва аз рафтори бо хайр ва саодат, мисли боварӣ доштан ба рӯзи қиёмат ва аз таслим ба ҳукмҳои шаръ рӯ гардонидааст, агарчи аз роҳу равиши худ розӣ бошад ҳам, ба ҳеҷ сурат роҳи дурусти ҳидоятро наёфтааст ва намеёбад. Агар чунин инсон соҳиби ақли дуруст мебуд, мефаҳмид, ки ба ғайри Аллоҳ таъоло ба офариниши осмонҳо, тартибу низом ва зиннат додани онҳо ҳеҷ кас қодир нест ва иқрор мекард, ки дар масъалаи имону ислом ихтилоф варзидан ва ё ёвағӣ барпо кардан нишонаи беҳирадист.

Қутила-л харрòсун. 10.

10. Лаънат карда шуд бар шаккоконе, ки бар ваъдаву ваъиди Ҳақ таъоло шак мекунанду дурӯғ меҳисобанд,

Албатта, кори динро бо тахмин пеш бурда, аз далелҳои қатъӣ рӯй гардонида намешавад. Аз ин ҷост, ки Худованд фармудааст, ки лаънат карда шавад дурӯғгӯёнро, ки мегӯянд: «Муҳаммад (с) сеҳргар, шоир, ҷодугар, фолбин аст». Лаънате, ки аз ҷониби Аллоҳ таъоло зикр мегардад ё ҳукм мешавад, ба маънои ҳалок аст. Бинобар ин, дар шаъни пайғамбари Аллоҳ аз рӯйи тахмину фарзияҳо, бе далелҳои қатъӣ набояд сухан ронд.

Ал-лазӣна ҳум фӣ ғамратин сàхун. 11.

11. ононеро, ки дар гарқи ҷаҳолатанду ваъду ваъиди Аллоҳро фаромӯшкунандагонанд.

Ашхоси зикршуда аз зумраи чоҳилонанд ва ба лаззати дунёи фонӣ (нестшаванда, гузаро) ғӯтида, ба сахв роҳ додаанд ва аз Худову рӯзи охират чунон ғофил (беҳабар) мондаанд, ки...

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

Яс-алӯна аййāна явму-д-дӣн. 12.

12. (бо истехзо) мепурсанд: «Рӯзи ҷазо (Қиёмат) кай хоҳад буд?»,

Ин гуна афрод аз рӯйи ғафлатзадагӣ ё ба хотири истехзо ҳар лаҳза мепурсанд, ки он рӯзи ҳисобу ҷазо кай меояд? Чаро ин қадар дер меояд? Инчунин дигар саволҳои ба инҳо монандро медиҳанд. Оё он чоҳилон нафаҳмиданд, ки баъди мурдан дар гӯр барои онҳо охират (азоб) сар мезанад? Аллоҳ таъоло дар ояти зер ҷавоби ин пурсишҳоро чунин додааст:

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

Явма ҳум ъала-н нāри юфтанӯн. 13.

13. рӯзе, ки онҳоро дар отаи сӯзонида мешавад,

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

Зӯқу фитнатакум ҳāза-л-лази кунтум биҳи тастаъчилӯн. 14.

14. (ба онҳо гуфта шавад): «Бичашед ҷазои бадиҳои худро, ин он аст, ки бо шитоб онро меҳостед».

Аллоҳ таъоло дар ҷавоби пурсишҳои ғафлатзадагон мегӯяд, ки он рӯзи ваъдашуда мерасад ва чунин инсонҳо дар отаи Ҷаҳаннам сӯзонида мешаванд. Пас ба онҳо гуфта мешавад, ки омадани чунин рӯзро бо як шитобзадагӣ интизор будеду масхараву истехзо менамудед, акнун азоби ҷонсӯзро бичашед. Ин аст подоши шумо!

Агар шахсе ба шубҳа гӯяд, ки қиёмат кай меояд? Бояд фавран бе истиҳола тавба намояд, зеро омадани қиёмат илми ғайб буда, ба ғайри Аллоҳ таъоло ҳеҷ кас муҳлати аниқи омадани онро намедонад.

Баъди зикри ҳоли кофирон Аллоҳ таъоло дар оятҳои наватӣ шарҳи аҳволи муъминонро баён мекунад.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾

Инна-л-муттақина фи ҷаннати-в ва ӯйу'н. 15.

15. Албатта, муттақиён дар бўстонҳо ва (назди) чашмаҳо бошанд,

Ваъдаи Худованд аст, ки ашхоси парҳезгору муттақӣ дар рӯзи охират маъвояшон (қароргоҳашон) бўстонҳои Ҷаннат аст, ки дар онҳо чашмаҳои софу зулол ва хуштаъм ҷорист...

ءَاخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾

Ўхиҙина маъ атайҳум Раббуҳум. Иннаҳум кану қабла зāлика муҳсинин. 16.

16. он чиро, ки Парвардигорашон ба онҳо додааст, гирандагонанд.

Албатта, онҳо пеш аз ин некӯкорон буданд,

Ашхоси батақво, ки пешаи накӯкорӣ доштанд, бар ивази амалҳои некашон аз Аллоҳ таъоло подоши арзандаи хайр мегиранд ва онҳо аз ин неъматҳо ва кароматҳои Худованди худ розӣ мегарданд. Бале, онҳо дар рӯзи қиёмат аз рӯи ҳисоби одилона подоши хайр хоҳанд гирифт. Аллоҳ таъоло сифатҳо ва амалҳои муттақиёнро мухтасар дар ояти зерин баён намудааст:

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾

Кану қалила-м мина-л-лайли маъ яҳчаъун. 17.

17. (муттақиён) андаке аз шаб хоб мекарданд.

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

Ва би-л асҳари ҳум ястағфирун. 18.

18. ва онҳо дар сахарҳо талаби омӯрзиш менамуданд,

Аллоҳ таъоло мефармояд, ки яке аз сифатҳои инсонҳои муҳсину накӯкор ин аст, ки шабона андак хоб карда, боқиро ба гузаронидани намозу ибодати Аллоҳ таъоло паси сар менамоянд.

Сифати дуҷуми накӯкорон ин аст, ки дар охири шаб аз Худованди меҳрубон бо илтиҷову зорӣ об дар дидаву андом аз даҳшати рӯзи растохез (қиёмат) дар ларза, мағфирати гуноҳҳои худро мецоҳанд. Ҳарчанд ин қисми зиёди шабро бо ибодат гузаронидаанд, вале чунон бо як самимият тавбаву тазарруъ

мекунанд, ки гӯё ҳамин лаҳза аз онҳо гуноҳе сар зада бошад. Худовандо, моро аз ҷумлаи чунин ашхос бигардон. Омин!

Сифати сеюми муттақиёро Аллоҳ таъоло чунин арзёбӣ намуд:

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

Ва фӣ амвāлиҳим ҳаққу-л ли-с-сāили ва-л-маҳрум. 19.

19. ва дар молҳои онҳо барои саволкунандаҳо ва барои маҳрумҳо ҳиссае муқаррар буд.

Сифати дигари муъминони муҳсин ин буд (ё бошад), ки онҳо аз моли худ бо қарам ва саховат барои ғадоен, муҳтоҷон ва ашхосе, ки фақиранд, вале аз талабидан шарм медоранд, як ҳиссаи муайян ҷудо менамуданд. Мардуми нақор шахсонеанд, ки хайр ё эҳсонро барои худ воҷиб ғардонид, дар фикру иҷрои ин амал кӯшиш ба харҷ медиҳанд.

Албатта, дасти ёрӣ дароз намудан ба ғадоену эҳтиёҷмандон, ҳурмати меҳмон, ниғаҳ доштани муносибати хешу таборӣ (силаи раҳм) ва ғайра амали инсонпарварона буда, тибқи оятҳои Қуръон фазилату мартабаи бузурге дорад. Ёрӣ додан аз моли худ ба инсонҳои муҳтоҷ агар ба намуди зақот бошад, он дар шарият ҳукми хайроти воҷибаро дорад ва агар берун аз зақот бошад, он ҳукми хайроти нофиларо дорад. Ин аст, ки инсонҳои муҳсин ашхоси ба ёрӣ ниёздоштаро аз моли худ бенасиб намегузоранд. Бандагони сахӣ аз моли худ ба ҳоҷатмандон, ҳатто зиёда аз зақот инъомҳо мекунанд. Аз ин ҷост, ки Худованд онҳоро дар Қуръон ба сифати «муттақӣ» (парҳезгор) мушарраф ғардонид, ёд намудааст.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ

Ва фи-л-арзӣ айātu-л лил муқинӣн. 20.

20. Ва дар Замин яқинкунандагонро нишонаҳои ҳаст,

Дар Замин нишонаҳои зиёд аст, ки ба қудрат ва ваҳдонияти Аллоҳ таъоло далолат мекунанд. Мисоли ин нишонаҳои, ки аз азамату санъати Аллоҳ таъоло дарак медиҳанд, кӯҳҳо, саҳроҳо, баҳрҳо, наҳрҳо, синфҳои гуногуни набототу ҳайвонот, инчунин мардуми гуногуннаҷоду гуногунрангу гуногунзабон мебошанд. Албатта, ин барои инсонҳои маълум мегардад, ки онҳо аз ин нишонаҳо дар бораи қудрат ва бузургии тавоноии Худо маълумот пайдо карда, илми худро дар соҳаи Худошиносӣ ба дараҷаи яқин расонида тавонистаанд.

وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

Ва фӣ афусикум. А-фа лā тубсирун. 21.

21. ва дар зотҳои шумо низ (нишонаҳое) ҳаст, оё наменигаред?

Аллоҳ таъоло мефармояд, ки (ба ғайр аз Замин) дар зотҳои шумо инсонҳо низ нишонаҳост. Оё ба онҳо наменигаред? Дар бораи онҳо тафаккур намекунед?

Яке аз нишонаҳои аҷоиботи санъати офариниши Худо ақли инсон аст. Аҷоибтар он аст, қобилияти ақлӣ ва имконияти дарку фаҳмиши инсонҳо аз ҳамдигар фарқ мекунад. Илова бар ин, ба зоҳири тани инсон нек нигарем ва дар бораи сохти як узв, тарзи қору ҳаракат ва таносубу зебоии он тафаккур кунем, нишонаҳои беназири санъат ва донишмандии бе мислу монанди Офаридгорро кашф мекунем. Албатта, тафаккуркунандагони комилақл дониши худро дар Худошиносӣ ба дараҷаи яқин расонида метавонанд.

Хулоса, ин шабзандадориҳо, истиғфорҳо, хайру эҳсонҳо ба муҳтоҷону маҳрумон, тафаккур ва андеша дар аҷоиботи офариниши махлуқҳо барои яқин кардани ин маъно аст, ки ӯ таъоло Воҳид, Мавҷуд ва Қодири кул аст ва некии ҳеҷ кас назди ӯ таъоло зоеъ намегардад.

Ҳикмат:

Гуфтаанд, ки агар шахсе лоақал дар офариниши нафси худ андеша ронаду фикр намояд, то дараҷае яқин донад, ки ўро Холиқе офаридааст, зоҳир ва ботини ӯ барои ибодати Аллоҳ таъоло муносибу мутобиқ мегардад.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ

Ва фи-с-самъи ризкукум ва мā тӯъадӯн. 22.

22. Ва ризқи шумо ва он чӣ ба шумо ваъда дода мешавад, дар осмонҳо аст.

Яъне ризқи шумо ва ҳар он чӣ ваъда шудааст аз сӯйи Парвардигор барои шумо дар осмонҳо (яъне дар Лавҳулмахфуз) навишта шудааст. Ҳар он чӣ, ки мувофиқи тақдир ба инсон расиданист, бо амри илоҳӣ аз Лавҳулмахфуз фуруд меояд. Чунончи яке аз сабабҳои фаровонии ризқи инсон борон аст, ки он ҳам бо изни Худованде, ки сифаташ Раҳмон аст, аз осмон фуру мерезад. Бинобар ин, ба муҳтоҷон хайру эҳсон намоед ва натарсед, ки боз аз қуҷо ёфта меҳӯрем. Агар барои мискинҳо аз моли худ харҷ мекунед, ҳаргиз миннат накунед, зеро ризқу рӯзии ҳар кас ба ҳар роҳе, ки бошад, ҳатман ба ӯ мерасад. Ҳеҷ кас қодир

нест ризқи касеро монёъ шавад. Агар сахиён вазифаи худро иҷро карда бошанд, албатта, аҷру савоб барояшон дода мешавад.

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلِ مَا أَنْكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

Фа ва Рабби-с-самъи ва-л-аръи иннаҳу ла ҳаққу-м миъла ма аннакум таиътиқун. 23.

23. Пас, қасам ба Парвардигори Осмону Замин, ки ҳаройина, ин хабар монанди он, ки шумо сухан мегӯед, рост аст.

Ӯ таъоло ба зоти худ, ки Парвардигори Осмону Замин аст, савганд ёд кардааст, ки албатта, он чӣ ба инсонҳо аз ризқу рӯзӣ, зинда гардонидани баъд аз миронидан, аҳволи рӯзи Қиёмат ва ғайра ваъда дода шудааст, ҳақ асту рост аст. Мисли ин, ки шумо сухангӯӣ ҳастед ва дар ҳарф задану сухан гуфтани худ ягон шакку шубҳа надоред, ҳамчунин аз ҷониби Аллоҳ будани ризқу рӯзӣ, тақдири неку бад, зинда гардонидан баъд аз миронидан ва ғайра бояд эътимод ва боварӣ дошта бошед. Агар шумо аз ризқ гурезед ҳам, он шуморо дунболагир хоҳад шуд.

Адибе гуфтааст:

*Аз ғами авҷот ҳикоят макун,
Шукр Худоро, ту шиқоят макун
Ҳар каму беше, ки қазо ҷилва дод,
Як сари мӯ кам нашавад, ё зиёд.
Ҳар чӣ расад шокиру хурсанд бош,
Бандаи фармони Худованд бош.
Гар зи пайи рӯзӣ ҳама хун хурӣ,
Он чӣ насиб аст, кай афзун хурӣ?*

Маълум аст, ки Аллоҳ таъоло ба инсон панҷ узви асосии ҳиссӣ додааст, илова бар ин ба ӯ нутқ ато кардааст, ки дар дигар махлуқоташ дида намешавад. Қобилияти нутқ дар инсон нисбат ба ҳайвонҳо баръало зоҳиртар аст. Шояд аз ҳамин нуқтаи назар бошад, ки Аллоҳ таъоло дар ояти мазкур барои исботи ҳақиқат, «нутқ»-ро мисол овардааст. Мешавад, ки инсон оятҳои Қуръонро хонад, аммо маънои онҳоро бо ақл дарк накунад ва дилаш ба шавқ наояд. Ҳол он ки агар ӯ оятҳоро хонда, маънию ҳикмат ва мақсади онро фаҳм намуда, баҳравар гардад, рафтор, гуфтору кирдори ӯ тағйир меёбад. Масалан, Имом Замахшарӣ (ҷоруллоҳ) дар тафсири худ «Кашшоф» аз адиби бузурги араб Асмаъӣ чунин ривояте оварда, ки рӯзе аз масҷиди ҷомеи Басра баромада мерафт. Як араби саҳронишин аз ҷои худ бархоста, ба наздаш омад ва пурсид: «Аз кадом қабила мешавӣ?». Гуфт: «Аз қабилаи

Асмаъй». Гуфто: «Дар кадом вилоят сукунат доред?». Ба ӯ гуфт: «Ман аз ҷое ҳастам, ки каломи Аллоҳ таъолоро тиловат мекунам». Гуфто: «Ба ман тиловат кун, то шунавам». Барои ӯ сураи «Зориёт»-ро тиловат намуд.

Чун ба ояти 22 «*Ва фи-с-самаи ризқукум ва ма туъадун*» расид, ӯ гуфт: «Бас! Ба ман ҳамин қадараш кифоя». Ӯ аз ҷои худ хест ва уштурашро забҳ карду ба мардуми раҳгузар садақа дод. Ҳамчунин корду камони худро зада шикаст ва сари худро гирифта, ба сахро равон шуд.

Асмаъй мегӯяд: «Бо ҳамроҳии Ҳорун Ар-Рашид ба ҳаҷ рафта будам ва машғули тавофи хонаи Худо будам, ки касе маро бо овози нарма нидо намуд. Бинам ӯ ҳамон араби сахронишин аст, ки рангаш зарду ҳудаш хеле тағйир ёфтааст. Баъд аз он ки ба ман салом намуд, хоҳиш кард, ки ҳамон сураи қаблан қироатшударо бори дигар барояш тиловат намоям. Ман мувофиқи талаби ӯ он сураро тиловат намудам. Чун ба ҳамон ояти 22 расидам, ӯ - «Дар ҳақиқат ҳақ будани ваъдаи Парвардигорро ман ёфтам»-гуфта, фарёд баровард. Боз хоҳиш намуд, ки тиловатамро давом диҳам.

Ояти 23-юм «*Фавараббис-самаи вал арзи иннаҳу лаҳаққум мисла ма аннакум тантиқун*»-ро хондам. Дар ин асно ӯ фарёд баровард: «Ё субҳоналлоҳ, кӣ ғзаби Худованди бузургро овард? Кӣ ба сухани Ӯ таъоло бовар накард? То он боис шуд, ки Аллоҳ таъоло савганд ёд кунад?». Он араби бодиянишин се дафъа ин суханро такрор намуд ва дар ҳамон лаҳза ҷон ба Ҳақ таслим кард».

Хонандаи муҳтарам, шумо худатон хулоса бароред, нутқфаҳмии инсонҳо то чӣ андоза аз ҳамдигар фарқ дорад. Худованд мову шуморо аз зумраи бандагоне гардонад, ки оятҳои Қуръонро амиқ дарк карда, онҳоро дастури зиндагии худ гардонидаанд. Омин!

Баъдан Аллоҳ таъоло барои тасалли додани ҳабиби Худ (с) дар ояти навбатӣ аз меҳмонони гиромии ҳазрати Иброҳими халилulloҳ ёдрас мекунад.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِ

Ҳал атāка ҳадиъу зайфи Иброҳима-л-мукрамӣн. 24.

24. Оё хабари меҳмонони Иброҳим, ки онҳо гиромӣ буданд, неши ту наомадааст?

Ин истифҳом (савол) барои ташвиқ ва гӯш фаро додан ба ин қисса аст. Аллоҳ таъоло мефармояд, ки оё расид ба гӯши ту ай Муҳаммад (с), хабари меҳмонони олиқадри Иброҳими

халилulloҳ? Оре! Он меҳмонҳо фариштагон - ҳазрати Ҷабраил, Микоил ва Исрофил (а) буданд. Онҳо назди Худои азза ва ҷалла иззату икром доранд.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ

Из дахалӯ ъалайҳи фа қолӯ салāmā. Қола салāmун қавму-м мункарӯн. 25.

25. Чун бар ӯ даромаданд, пас, гуфтанд: «Салом!». Ӯ гуфт: «Салом» (ва ба дил гуфт:) «Онҳо гурӯҳе ҳастанд ношинос».

Ҳангоме ки он фариштагони иззатманд дар шакли инсон ва ба сифати меҳмон ба назди ҳазрати Иброҳим (а) даромаданду салом доданд, Расули Худо (а) саломи онҳоро ҷавоб гуфт. Иброҳим (а) гумон кард, ки он меҳмонҳо инсонанд, бо шитоб ба иззату икромии онҳо пардохт. Баъзе муфасссирон бар ин ақидаанд, ки Иброҳим (а) дар дил андеша ронд, ки ин қавми ғарибу ношно кӣ бошанд? Ман онҳоро нашинохтам. Баъзеи дигар гуфтанд, ки ин суханро чунон гуфт, ки меҳмонон нашониданд. Ба ҳар тақдир худро барои хидмати меҳмонҳои воломақом омода сохт...

فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ

Фа роға илā аҳлиҳи фа ҷāа би ъичлиñ самӣн. 26.

26. Пас, ба сӯи хонаву аҳли худ оҳиста рафт, пас, (кабоби) гӯсолаи бирёнкардари овард.

فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ

Фа қаррабахӯ илайҳим қола алā таъкулӯн. 27.

27. Пас, онро ба онҳо наздик сохт (чун дид, ки меҳмонон намехӯранд) гуфт: «Чаро намехӯред?».

Аз мазмуни ин ояти карима чунин бармеояд, ки ҳазрати Иброҳим (а) бисёр меҳмондӯст буд. Бубинед, чун меҳмонҳои ношинос ворида кулбаи ӯ шуданд, бе ҳеҷ як истиҳола гӯсолаеро забҳ карда, бирён намуд ва оварда, назди онҳо гузошт. Ин аз саховати он ҳазрат (а) далолат мекунад.

Аллоҳ таъоло зимни мазмуни ин оятҳо ба муъминон бо як зебой ва нозуки аз одоби меҳмондорӣ таълим додааст.

Албатта, одоби волои меҳмондорӣ ин аст, ки соҳибхона меҳмон омадан замон ба густурдани дастархону овардани таъом пардозад ва аз нақшаи худ меҳмонро огоҳ насозад. Зеро мешавад,

ки бисёре аз меҳмонҳо ба хотири дар ташвиши зиёда нагузоштан, таъом овардани соҳибхонаро манъ менамоянд. Бубинед, ҳазрати Иброҳим (а) меҳмононашро нагуфт, ки шумо андаке шинед, ман барои шумо таъом хоҳам овард. Балки беҳтарин таъомро ба табақ гузошта, назди меҳмонаш гузошт. Чун дид, ки онҳо таъом намехӯранд, табақро пештар гузошт ва бо камоли эҳтирому сухани шоиста ба онҳо гуфт: «Чаро намехӯред?». Онҳо фаришта буданду таъом намехӯрданд. Он ҳазрат (а) инро пай набурда, хавотир шуд, зеро қоида ҳамин аст, ки чун меҳмон аз соҳиби хона ранҷида ва ё норозӣ бошад, аз хӯрдани таъом худдорӣ менамояд.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

Фа авҷаса минҳум хуфаҳ. Қолу лā тахаф. Ва башшаруҳу би гулāмин ъалīm. 28.

28. Пас, дар дили худ аз онҳо тарсе ёфт. Гуфтанд: «Матарс!».

Ва ўро ба писари доно мужда доданд.

Ҳазрати Иброҳим (а) аз таъом нахӯрдани меҳмонҳо хафв бурд, ки мабодо ранҷида бошанд. Дар ин асно фариштагон вазъияти ногувори ўро пай бурда, гуфтанд, ки ту матарс, мо фиристодагони (фариштагони) Худоем ва бароят башорат ва мужда овардем, ки Аллоҳ таъоло ба ту фарзанди оқилу доно ато мекунад. Ин суханҳоро завҷаи он ҳазрат (а) шунид.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

Фа ақбалат-имраатуҳу фӣ сарратин фа саккат вачҳаҳā ва қолат ъачўзун ъақīm. 29.

29. Пас, зани ў пеш омад аз таъачҷуб фарёд кашиду бар, рӯи худро тапонча зад ва гуфт: «Оё пирзани нозо (бизояд)?».

Ҳангоме ки меҳмонон хабари хушро ба он ҳазрат (а) мерасониданд, завҷаи ў Сора, ки дар гӯшае истода буд, ин суханро шунида, аз рӯйи одате, ки занҳо доранд, аз шиддати тааҷҷуб даст ба рӯйи хеш (тапонча) зад ва аз рӯйи тааҷҷуб гуфт, ки охир чун ҷавон будам, назоидам, акнун, ки солам ба ҷое расидаасту пирзани хушк гаштаам, магар мезоям?

Дар он вақт ҳазрати Иброҳим (а) 120 сол ва Сора 99 сол дошт. (Аз ҳошияи тафсири «Чалолайн»).

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

Қолу қазалики қола Раббуки иннаҳу Ҳува-л-Ҳакиму-л-Ъалим. 30.

30. (Фариштагон) Гуфтанд: «Парвардигори ту ҳамчунин фармуд, ҳаройина, Ёст бо ҳикмату доно!».

Фариштагон иброз доштанд, ки инро мо аз худ намеғӯем, балки хабарест аз сӯи Парвардигорат ва қойи тааҷҷубу шикоят нест. Дар тақдири шумо дар азал чунин навишта шудааст. Танҳо Ё таъоло медонад киро кай ва чӣ бидиҳад. Ту, ки аз аҳлу байти (авлоди) нубувват (набиён) ҳастӣ, чаро тааҷҷуб мекуни? Аллоҳ таъоло дар санъаташ ҳаким ва ба ислоҳи халқаш доно аст ва Ё таъоло салоҳияти ҳар корро хубтар медонад.

Аз мазмуни оятҳо чунин бармеояд, ки он фарзанди соҳибилм ҳазрати Исҳоқ (а) будааст. Валлоҳу аълам.

﴿ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴾

Қола фа ма хатбукум айюҳа-л-мурсалун. 31.

31. Иброҳим гуфт: «Пас, эй фиристодашудагон, мақсади шумо чист?».

Чун барои ҳазрати Иброҳим (а) равшан гашт, ки меҳмононаш фариштагонанд, аз онҳо пурсид, ки мақсади ташрифи шумо чист ва барои чӣ кор омадаед?

Дар тафсири «Байзовӣ» оварда шудааст, ки ҳазрати Иброҳим (а) хуб медонист, ки фариштагон барои ҳар кори майда-чуйда ҷамъ намеоянд, балки кори бузурге онҳоро ба ҳам ҷамъ овардааст. Аз ин хотир аз ташрифи онҳо суол ба миён овард.

﴿ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴾

Қолӯ иннā урсилнā илā қавми-м мучримин. 32.

32. (Фариштагон) гуфтанд: «Ҳаройина, мо ба сӯи гурӯҳи гунаҳгор (куффор) фиристода шудаем»,

Фариштагон гуфтанд, ки Аллоҳ таъоло моро барои ҳалоки қавми Лут (а), ки дар рӯи Замин ба фиску фучур машғул ҳастанд ва аз онҳо гуноҳҳои зиёде сар задааст, фиристодааст. Як гуноҳи кабира (бузург)-е, ки аз он қавм бори аввал сар заду дар рӯи Замин паҳн шуд, ин ливотабозӣ (гемосексуализм) буд. Ҳазрати Лут (а) ҳарчанд, ки онҳоро аз ин амал наҳй мекард, вале коргар намешуд ва дар охир онҳо ба ғазаби Худо дучор шуданд.

Ин қисса дар сураи «Худ» ва сураи «Ҳичр» кушодатар шарҳи худро ёфтааст, ин ҷо бошад, танҳо ишорае шуд.

لَنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ ﴿٣٣﴾

Ли нурсила ъалайҳим ҳиҷарата-м ми'н т'ин. 33.

33. то бар (сари) онҳо сангборе аз гил бифириستم,
Фариштагон арза доштанд, ки мо ин қавми фосикро бо
сангпораҳои аз гили пухташуда ҳалок хоҳем кард.

مُسَوِّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

Мусавваматан ъинда Раббика лил мусриф'ин. 34.

34. ки назди Парвардигори ту барои аз ҳад таҷовузкунандагон
нишона карда шудаанд.

Он сангҳо аз тарафи Аллоҳ таъоло нишон карда шудаанд,
яъне дар он сангҳо барои ҳар яки онҳо нишонае буд. Ҳатто номи
ҳар як он мучрим (гунаҳкор) навишта шуда буд. Бо ин сангҳои
нишондор бояд инсонҳое зада мешуданд, ки аз ҳадди шариъат,
ақл ва фитрати инсонӣ таҷовуз карда буданд.

فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾

Фа аҳраҷнā ма'н кāна ф'иҳā мина-л-муъмин'ин. 35.

35. Пас, ҳар киро дар он деҳа аз муъминон буд, баровардем.

Мазмуни ояти карима, валлоҳу аълам, чунин аст: Ҳамсари
Лут (а) имон наоварда буд. Он муъминоне, ки дар ин оят дар назар
дошта шудааст, Лут (а) ва духтаронаш буданд. Ба онҳо амр шуд,
ба водии амн гузаранд, то азоби ваъдашуда бар сари гунаҳкорон
бирезад. Дар ҳақиқат чунин шуд. Дар ривоят омада, ки дар деҳаи
(иқоматгоҳи) ҳазрати Лут (а) 600000 аҳолӣ буд. Ҳазрати Ҷабраил
(а) боли худро таги ин деҳа дароварда, деҳаро ба осмон бардошт,
ҳатто, ки доду фарёди қавмро аҳли осмон мешунид. Пас, онҳоро
сарозер партофт. Он гунаҳкоре, ки аз ин миён берун монданд,
бо борони санг, чуноне ки оятҳои қаблӣ ишора карданд, ҳалок
карда шуданд. Ҳамсари Лут (а) ҳам, дар қатори гунаҳкорон ҳалок
шуд.

فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾

Фа mā ваҷаднā ф'иҳā ғайра байти-м мина-л-муслим'ин. 36.

36. Пас, дар ин ҷо ғайри як хонаи аз мусалмонон дигар хонае
наёфтем.

Дар ояти қаблӣ калимаи «муъминон» истифода шудааст. Дар ин оят бошад, калимаи «мусулмонон» истифода шудааст. Ҳар ду калима нисбати Лут (а) истифода шудааст. Маълум мегардад, ки ҳар шахс муъмин бошад, пас ӯ мусалмон аст.

Яъне баъд аз ҳодисаи даҳшатбор дар деҳа ғайр аз аҳли як хонаи мусалмон, яъне Лут (а) ва духтарони ӯ дигар соҳибманзиле боқӣ намонд. Онҳое, ки ба ҳалокат расиданд, подоши амалҳои зишту бади худро гирифтанд. Валлоҳу аълам.

وَتَرْكُنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ تَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٧﴾

Ва таракнā фӣҳā āйата-л лил лазӯна яҳофӯна-л ъазāба-л-алӣм. 37.

37. Ва дар он деҳа барои ононе, ки аз азоби дарднок метарсанд, нишонае гузоштем.

Аллоҳ таъоло мефармояд, ки дар он макони ҳалокшудаи золимон «нишона»-е барои касоне, ки аз азоби дардноки илоҳӣ метарсанд, ёдгор гузоштем. Муфасссирон таърихи пайдошавии он «нишона»-и ёдгорию чунин шарҳ медиҳанд.

Баъди ҳалокати даҳшатбор, дар натиҷаи заминларзаи саҳт, он мавзеъ аз сатҳи баҳр ба тӯли 400 метр фурӯ рафт. Пастие ба вучуд омада бо оби бадбӯе пур шуд. Он макон ҳоло «Баҳри мурда» ном дорад. Бостоншиносон (археологҳо) аз қабри он баҳр нишонаҳои деҳаи ба офати Худо гирифтورشударо дар намуди зару зевар ва ҷавохирот ва дигар нишонаҳо пайдо намуданд.

Бояд мардум аз ин воқеа ибрат бигиранд ва аз азоби Офаридгори худ битарсанд.

Дар ҳамин ҷо зикри меҳмонони ҳазрати Иброҳими халилulloҳ ва қисме аз қиссаи Лут (а) поён ёфт. Дар ояти навбатӣ Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло аз қиссаи ҳазрати Мӯсо (а) бо услуби ин сура хабар медиҳад:

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢٨﴾

Ва фӣ Мӯсā из арсалнāҳу илā Фиръавна би султoним мубӣн. 38.

38. Ва дар (қиссаи) Мӯсо, чун ўро бо далели возеҳ ба сӯи Фиръавн фиристодем, нишонае (низ) ҳаст.

Қиссаи ҳазрати Мӯсо (а) аз қиссаҳоест, ки дар китоби Худо гаштаю баргашта такрор мегардад. Агар мо ин қиссаро бо таваҷҷӯҳи зиёд мутолиъа намоем, роҳи тайкардаи Мӯсо (а)-ро

мавриди таҳқиқу таҳлил қарор бидиҳем, ба шахсияти ӯ (а), ба кӯшиш ва мақсади муборизаҳои ҳазрати Мӯсо (а) баҳои дурусту воқеъӣ бидиҳем, хоҳем дарёфт, ки ин қисса хушқу холи набуда, балки саросар панду ҳикмат ва ибрат аст.

Аллоҳ таъоло ба ҳазрати Мӯсо (а) муъҷизаҳои зиёде дода буд, ки ба пайғамбари барҳақ будани ӯ далолат мекарданд. Аз ҷумлаи муъҷизаҳои ӯ (а) асояш буд, ки дар вақти зарурӣ бо изни Худованд ба аждаҳо табдил меёфт ва боз ба сурати аввалаи худ бармегашт.

فَتَوَلَّىٰ بُرْكُنَيْهٖ وَقَالَ سَجِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ

Фа таваллā би рукниҳи ва қола сāҳирун ав маҷнун. 39.

39. Пас, (Фиръавн) бо қуввати (лашқари) худ (аз ҳақ)

рӯйгардон шуд ва гуфт: «Ин ҷодугарест ё девона».

Фиръавн подшоҳи пуриқтидор ва дорои сармояву лашқари бузург буд. Мӯсо (а) бо фармони Худо Фиръавнро ба имон овардан ба Парвардигори якто даъват кард. Ӯ суҳанҳои Мӯсо (а)-ро эътироф накард ва муъҷизаҳои он касро сеҳр пиндошт. Ҳангоме ки ҳазрати Мӯсо (а) бо изни илоҳӣ бо ёрии муъҷизаҳо бар сеҳр ва ҷодуи сеҳргарони Фиръавн пирӯз гардид, он лаъин така ба сарват ва лашқари зиёде худ намуда, бо ғурур аз даъвати Мӯсо (а) рӯй гардонид ва имон наовард. Барои бим додан ва дар ҳолати омодагӣ нигоҳ доштани лашқариёнаш Мӯсо (а)-ро ҷодугар, ё девона эълон кард. Гурӯҳи бисёре аз қавмаш ва лашқариёнаш Фиръавнро дастгирӣ намуданд. Бо ин амали худ Фиръавн ва лашқариёну ҷонибдоронаш ба Худованди ҷаббор кофир шуданд. Ин одати душманони Худост, зеро бозгашти охири худро эътироф намекунанд.

Адибе гуфтааст.

Туро ба кӯи аҷал ҳам гузар хоҳад буд.

Қароргоҳи ту «Дорулқарор» хоҳад буд,

Туро ба тахтаи тобут баркашам аз тахт,

Гарат хизонаву лашқар ҳазор хоҳад буд.

Оқибати кори онҳо чӣ тавр шуд, аз оятҳои минбаъда хоҳем донист.

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ

Фа ахазнāху ва ҷунудāху фа набазнāхум фи-л-ямми ва ҳува мулīm. 40.

40. Пас, ўро ва лашкари ўро гирифтем, пас, онҳоро дар дарё афкандем, дар ҳоле ки мустаҳиққи маломат буд.

Бо вучуди он ки таблиғи ҳазрати Мӯсо (а) ба Фиръавни лаъин расид, вале он бадбахт аз раъйи худ барнагашт ва туғени худро идома дод. Аллоҳ таъоло мегӯяд, ки чун панду мавъизаи (насиҳати) Расули Мо ба ӯ коргар нашуд, мустаҳиққи маломат гашт. Яъне Мо ўро ва асҳобу (ҳамсуҳбатон) лашкариёнашро ба дарё ғарқ намудем.

Ҳангоме ки ҳазрати Мӯсо (а) ва бани Исроил аз таъқибӣ Фиръавн фирор намуда, ба лаби дарёи Нил расиданд, дар ин асно Фиръавну сарбозонаш низ онҳоро дунболагирӣ намуда, наздик омаданд. Аллоҳ таъоло ба Калими худ (Мӯсо (а) амр намуд, ки бо асои худ боре ба дарё бизанад. Ҳазрати Мӯсо (а) чунин карданд ва дарё ба ду қисм ҷудо шуд. Роҳе дар миён омад ва ҳазрати Мӯсо (а) бо бани Исроил дарёро убур карда, аз соҳили дигар баромаданд. Фиръавн низ бо лашкариёнаш хостанд аз роҳи ҳазрати Мӯсо (а) ба он ҷониб барои нест кардани онҳо гузаранд. Фиръавниён ҳанӯз ба нимаи дарё нарасида буданд, ки дарё ба маҷрои пештараи худ ҷорӣ гашт ва Фиръавну ҳамроҳонаш ба ҳалокат расиданд. Ин аст муомила бо ситамгарон.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾

Ва фӣ Ёадин из арсалнā њалайҳиму-р-риҳа-л-њақим. 41.

41. Ва дар (қиссаи) Од (нишонаест), чун бар онҳо шамоли беманфиатро фиристодем.

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْتَهُ كَالرِّمِيمِ ﴿٤٢﴾

Мā тазāру миñ шай-ин атат њалайҳи иллā њаъалатҳу ка-р-рамим. 42.

42. (Он шамол) Ҳеҷ чизеро, ки бар он бигузаист, нагузоист, магар ин ки онро монанди устухони пӯсида гардонид.

Фарди соҳибақл аз амиқ таҳқиқ кардани қиссаи дигаре, ки дар китоби Аллоҳ дарҷ гардидааст, яъне аз мутолињаи қиссаи қавми Од баҳра хоҳад ёфт, ки он низ нишонаву ибрати хоси худро барои шунаванда дорад. Аллоҳ таъоло барои ба азоб гирифтор кардани ин қавм боди дабур (боди бе борон), бодеро, ки дар он барои заминиён ба ғайри зиён ҳеҷ манфиате нест, равон намуд. Ин бод дар диёри ин қавм чунон бо шиддат ва бо суръати баланд вазидан гирифт, ки ҳеҷ ашё бар ҳоли аслии худ барқарору боқӣ намонд. Ин

бод ҳашт рӯз пай дар пай вазид. Кофирони саркашро ҳалок, биноҳоро хароб ва дарахтонро решагардон намуд. Баъди вазидани бод онҳо устухонҳои пӯсида ва коҳи кӯбидаро мемонданд.

Хотиррасон мекунем, ки қавми Од низ бар асари аз амри Аллоҳ таъоло ва Расули Ӯ (с) саркашиашон ба чунин офат гирифтор гардиданд.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾

Ва фӣ Ҷамӯда из қила лаҳум таматтаъу ҳаттā ҳин. 43.

43. Ва дар (қиссаи) Самуд, чун барои онҳо гуфта шуд, то муддате баҳра гиред, нишона (ибрат)-е ҳаст.

Барои ибрати аҳли эътибор, дар ҳалоки қавми Самуд низ нишонаҳо вуҷуд дорад. Вақто ки мардуми сангдил аз ҳазрати Солеҳ (а) муъҷиза талаб намуданд, он ҳазрат (а) бо розигии Аллоҳ, тибқи дархости онҳо шутурро аз санг берун оварду ба онҳо гуфт, ки ба ин шутур зарар нарасонед!. Вале он бадбахтон ба амри Расули Аллоҳ (с) гӯш накарда, шутурро куштанд. Ҳазрати Солеҳ (а) ба онҳо гуфтанд, ки шумо аз ин дунё муваққатан фурсати каме бархӯрдор шуда, то муддате айш кунед.

فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾

Фа ъатав ъан амри Раббихим фа аҳазатҳуму-с-соъикату ва ҳум янъурун. 44.

44. Пас, аз фармони Парвардигори худ саркашӣ карданд, пас, онҳоро садои (наъраи) тунд фаро гирифт ва онҳо медиданд.

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَصَرِّينَ ﴿٤٥﴾

Фа мастатъоъу мин қийāми-в ва mā kānu мунтасирун. 45.

45. Пас, бархоста натавонистанд ва интиқомгиранда набуданд.

Яъне он қавми саркаш аз амри Парвардигори худ рӯ тофтанд, ба Расули Ӯ (с) пайравӣ нанамуданд, мағрур шуданду кибр варзиданд ва дар назди Аллоҳ осӣ (гумроҳ) гаштанд. Баъд аз куштани уштур, ҳазрати Солеҳ (а) онҳоро аз фаро расидани ҳалокашон ҳушдор дода буд, вале аз рӯйи ғурурашон ба ӯ (а) бовар накарданд. Азоби илоҳӣ барои онҳо баъди се рӯз дар намуди як наъраи даҳшатборе омад. Онҳо онро бо гӯш шуниданд

ва натиҷаашро бо чашм диданд, зеро воқеъа дар рӯзи равшан рӯй дод.

Ибни Касир гуфта, ки он қавм се рӯз интизор буданд, вале ба омадани азоби Аллоҳ он қадар боварӣ надоштанд.

Дар ривояте омада, ки ҳазрати Солеҳ (а) баъди се рӯз омадани азобро барои қавми Самуд ваъда дода буд ва ҳамчунин гуфта буд, ки фардо рӯйҳои шумо зард, рӯзи дигар сурх ва рӯзи сеюм сиёҳ хоҳад гашту саҳарии рӯзи чаҳорум азоби Худо аз баҳри шумо хоҳад омад. Чун бо гузаштани вақт нишонаҳои расули Аллоҳ гуфтаро дар худ диданд, саъй карданд, то ӯ (а)-ро ҳалок созанд, вале Аллоҳ таъоло пайғамбарашро наҷот дод. Рӯзи чаҳорум гирифтори азоби Аллоҳ гаштанд ва ҳеҷ гуна кӯмак на аз худ ва на аз ҳеҷ ҷонибе надиданд. Ҳатто ки дигар аз ҷои худ хеставу фирор карда натавонистанд. Пас чӣ гуна метавонистанд аз Аллоҳ барои худ интиқоме гиранд? Оё онҳо чуну чаро карда тавонистанд? Албатта, не!!!

Дар давоми ин қиссаҳо ҳамчунин Аллоҳ таъоло аз ҳалоки қавми Нӯҳ (а) ёдрас мекунад:

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ

Ва қавма Нӯҳи-м миғ қабл. Иннаҳум канӯ қавман фәсиқин. 46.

46. Ва пеш аз ин қавми Нӯҳро ҳалок сохтем, албатта, онҳо гурӯҳи бадкор (нофармонбардор) буданд.

Қавми Нӯҳ (а) низ, аз амри Парвардигори худ саркашӣ намуданд, пайғамбари ӯ таъолоро ҳақ нашумориданд ва ба рӯзи қиёмату даҳшатҳои он бовар надоштанд. Онҳо дар фисқу фасод ва содир кардани гуноҳҳои вазнин аз ҳад гузашта буданд. Аз ин сабаб Аллоҳ таъоло ин қавми мучримро (гунаҳкорро) бо фиристондани азоб дар сурати тӯфони об аз рӯйи Замин пурра маҳв намуд.

Дар ин ҷо Аллоҳ таъоло зикри умматҳои ба азоб гирифторшударо ба поён расонида, дар давоми сура далелҳои қотеъи қудрату ваҳдонияти Худро баён менамояд:

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ

Ва-с-самъа банайнаҳа би айди-в ва инна ламӯсиъун. 47.

47. Ва Мо Осмонро ба қувват офаридем ва ҳаройина, Мо ба васеъ кардани он тавоноем.

Аллоҳ таъоло меғӯяд, ки мо ин осмон (кайҳон)-и васеъро ба қуввату қудрати Худ паҳну бузург офаридем ва бе сутун нигоҳ доштем ва онро бо ситорагон зинат додем. Замин дар муқоиса бо он хеле ва хеле хурд аст ва мо соҳиби чунин қудрат ҳастем. Яъне таносуби андозаи Замин нисбат ба осмон (кайҳон) мисли як ҳалқа (ғӯшвора)-ест байни саҳрои хеле бузург.

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

Ва-л-арза фараšnāḥā фа ниъма-л-маҳидун. 48.

48. Ва Заминро густаронидем, пас, (бисёр) некӯ густаронандаем.

Аллоҳ таъоло меғӯяд, ки Заминро накӯ густурдаем, яъне барои зиндагии кулли махлуқот, аз ҷумла инсонҳо бисёр мувофиқу мутобиқ ва мусоид гардонидем. Дар ин ҷо калимаи «густуронида» ба маънои зидди куррашаклии Замин нест. Замин аслан куррашакл ё тухмшакл аст, вале инсони болои он буда, инро эҳсос намекунад, балки гумон мекунад, ки он паҳн ва густурда аст.

Хулоса, Замину осмон офаридаи Аллоҳ таъоло буда, онҳо дар тасарруфи Ӯ таъоло қарор доранд. Шаҳси мучрим (гунаҳкор) ҳеҷ ҷои гуруҳтану паноҳ бурдан надорад. Бояд, ки инсон тафаккур карда, Холиқи худро шиносад. Валлоҳу аъламу биссавоб

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

Ва мин кулли шай-ин халақна зовҷайни лаъаллакум тазақкарун. 49.

49. Ва аз ҳар чиз ҷуфт офаридем, шояд, ки шумо пандпазир шавед.

Аллоҳ таъоло меғӯяд, ки ҳар чизе, ки ҳаст, ҷуфт офарида шудааст.

Масалан, ҳангоми кашфи атом (зарра) олимони собиқ бар ин ақида буданд, ки он ҷуфти худро надораду танҳо аз зарраҳои соҳиби заряди манфӣ-электронҳо иборат аст. Вале чун илм рушду тақомул ёфт, муайян намуданд, ки дар дохили атом ҳам, зарраи ба электрон ҷуфти соҳиби заряди мусбат, яъне «протон» низ, мавҷуд будааст. Ин кашфиёт нодуруст будани тасаввуроти пешинаи олимони ин соҳаро собит сохт.

Ё мурод аз «ҷуфт» ашёи бо ҳам мутақобил аст, мисли шаб ва рӯз, Замину Осмон, торикию равшанӣ, сиёҳу сафед, куфру имон ва ғайра. Ҳамаи ин аҷоиботи санъати офариниш барои он аст, ки шояд бандагон онҳоро дида, панд гиранду Холиқи худро

шиносанд. Баъди ин Аллоҳ таъоло ба панду андарзи бандагонаш гузашта, мегӯяд:

فَفِرُّوْا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾

Фа фиррӯ илаллоҳ. Иннӣ лакум-м минҳу назиру-м мубӣн. 50.

50. Пас, (бо тавба аз ширк) ба сӯи Аллоҳ бигрезед (паноҳ баред), албатта, ман барои шумо аз ҷониби Ў тарсонандаи ошкорам.

وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ءَاخَرَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾

Ва лā таҷалӯ маъаллоҳи илāҳан āхар. Иннӣ лакум-м минҳу назиру-м мубӣн. 51.

51. Ва бо ҳамроҳи Аллоҳ маъбуди дигареро маъбуд магиред, албатта, ман барои шумо аз ҷониби Ў тарсонандаи ошкорам».

Дар зиндагӣ инсонҳо бинобар одати худ аз хафву хатар мегурезанд. Аз ин рӯ, Аллоҳ таъоло дар ояти 50-ум ба ҳабиби Худ (а) мефармояд, ки ба мардум бигӯ: «Бигрезед (аз ширк) ба сӯи Аллоҳ таъоло». Яъне ай мардум, шумо дар тавҳид ва тоату ибодат мақоми худро сӯи Аллоҳ таъоло гиред. Аз маъсияту гуноҳ, ғафлатзадагиву бепарвой хусусан аз ширк, (касе, ё чизеро ба Худо шарик доништан) гурезед. Чунки подоши ҳар гуна гуноҳ азоб аст, хусусан аз ширк бояд гурехт. Ба сӯи кӣ? Ба сӯи Аллоҳи раҳмону раҳим. Зеро аз носозгориҳо паноҳ бурдан ба сӯи Худованд ин як нишонаи ҳидояту саодатмандист.

Дар давоми оят Парвардигор мефармояд, ки Расулulloҳ (с) «... тарсонандаи ошкор...»-аст. Яъне расонидани ваҳии илоҳӣ ба мардум кори махфӣ нест, балки Расулulloҳ (с) ба сифати як тарсонанда (бимдиҳанда)-и ошкор ба сӯи мардум фиристода шудааст. Ба онҳо навъҳои гуногуни муъҷизаҳо ва далелҳои зиёдро нишон додааст. Мардумро аз ҳақ будани пайғамбарияш огоҳ кардааст.

Офаридгори Замину осмонҳо тамоми коинотро ба қудрату санъати беинтиҳо ва бемонанди Худ офарид, онҳоро ва тамоми ашёи дар онҳо бударо дар тасарруфу ҳукми Худ қарор дод. Зарур аст, ки инсон ба ин офаридаҳои Парвардигори худ ба назари ибрат дида бидӯзад. Ба қудрати Аллоҳ таъоло қоил шавад. Ўро ҳамду сано хонда, тоату ибодат кунад. Танҳо Ўро мавриди ибодату парастии қарор бидиҳад. Пеши Ў сари таъзим фуруд биёрад. Ҳеҷ касро ба Ў шарик надонаду маъбуд нахонад. Зеро бубинед, Аллоҳ

таъоло ба Расулаш (с) такроран амр карда, ки ба бандагон бирасон, ки ҳеҷ як чизро ба ҷуз ман маъбуд нагиред. Бо ин мазмун низ ҳадисҳо ворид гардидааст. Ширк гуноҳе аст, ки афв нахоҳад шуд. Касе башар ё ҳаҷарро (сангро) бо Худо шарик бидонад, тамоми тоату ибодаташ барбод хоҳад рафт ва ибодаташ суде нахоҳад бахшид.

Албатта, инсони боақлу бофаҳм Худованди таборак ва таъолоро соҳиби тамоми хубиҳо медонад. Аз Ё бо илтиҷо ёри меҷӯяд ва аз гуноҳ кардан паноҳ металабад. Аммо боиси таассуф аст, ки инсонҳо ба ҳар роҳ рафта, дидаву дониста ва гоҳҳо шояд надониста бутро (санамро) мепарастанд. Гоҳҳо шахсоро парастии мекунад. Ҳол он ки дар сураи «Оли Имрон» омада: **«Худоро монда, якдигаратонро ба сифати Парвардигор нагиред»**. Гоҳҳо инсонҳо тобеъи ҳавою нафси худ гардида, нафсашон ҳар чӣ фармояд, бе чуну чаро иҷро мекунад. Яъне нафсашонро, наъзу биллоҳ, ҳамчун Худо итоат мекунад. Чунон ки дар сураи «Ҷосия» омада: **«Онон ҳавои нафсашонро Худо кардаанд»**. Дидаем, ки инсон бандаи пулу молу ашё гаштааст. Пайғамбари Худо гуфтаанд: **«Бандаи динору дирҳам бадбахт аст»**.

Акнун маълум гардид, ки Расули Худо(с) инсонҳоро ба сӯи яккахудопарастӣ даъват намуда, аз ширки ҳафӣ (махфӣ) ва ҷалӣ (ошкоро) бар ҳазар гардонидааст ва дар мубориза алайҳи мушрикони саъю кӯшиши зиёд намудааст.

Хулоса, амали беимон ва имони беамал нафъ надорад. Шахсе бурд мекунад, ки имони боамал дорад.

Ояти зер, ба Пайғамбар (с) таскину тасаллӣ аст, ки дар муқобили душманон сабр варзанд, зеро пешиниён низ чунин муаммоҳоро вохӯрдаанд.

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ

**Казāлика мā ата-л-лазīна миҶ қаблиҳим-м ми-р расулин
иллā қолу сāҳирун ав маҷнун. 52.**

52. Ҳамчунин, ба ононе, ки пеш аз онҳо буданд, ҳеҷ пайгамбаре наёмадааст, магар ин ки гуфтанд: «(Ў) ҷодугар аст ё девона».

Мазмуни ояти карима ин аст, ки пеш аз шумо низ паямбаронро фиристода будем ва қавмҳои инсонҳое буданд, ки онҳоро чун расули Мо напазируфтанд. Онҳо паямбарони Моро

девона ё соҳиру ҷодугар меномиданд. Аллоҳ таъоло Пайғамбари Худ (с)-ро тасалли медиҳад, ки агар мушрикону кофирон ба ту ҳар гуна айб мебанданд, ғамгин мабош ва сабру таҳаммулро пеша кун. Ин рафтору муомилаи мушрикони Макка ва амсоли онҳо нав набуда, балки амалест, ки пешиниёни онҳо низ содир кардаанд.

أَتَوَصَّوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾

А-тавāсав биҳ. Бал ҳум қавмун тōгун. 53.

53. Оё барои инкори Расул бо якдигар васият карда омадаанд?

На! Балки онҳо гурӯҳи саркашанд.

Чаро кофирону мушрикони аввала ва баъдина дар инкору озор додани расулони Аллоҳ якхеланд? Оё аввалиҳо барои изо додани расулон ба охириҳо васият карда бошанд? Оё ҷои тааҷҷуб аст аз ин ҷамоъат, ки чунин рафтори ношоистаро дар ҳақиқи расулони Худо мекунанд? На! Ҳеҷ ҷои тааҷҷуб нест ва ҳеҷ як инкоркунандаву мушрик ҳамдигарро ба изо додани пайғамбарон ва нодида гирифтани роҳи ҳақ васияту насиҳат накардааст. Балки дар ҳар даври замон ин гуна гурӯҳи туғёнгару саркаш вучуд дорад ва онҳо доимо бинобар одате, ки доранд, алайҳи Парвардигор ва пайғамбарони ҳақ мубориза мебаранд.

فَقَوْلٌ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾

Фа тавалла њанҳум фа мā анта би малум. 54 .

54. Пас, аз онҳо рӯй бигардон, пас, ту маломаткардашуда нестӣ.

Аллоҳ таъоло ба пайғамбари Худ мефармояд, ки ай пайғамбари Мо, вазифаи ба уҳдаат гузошташударо тавре лозим буд, ба ҷо овардӣ. Ҳарчи аз амру наҳй фиристодем, ба мардум расонидӣ, агар туро гӯш накарданду озорат доданд, аз онҳо рӯй гардону дурӣ бичӯй! Дигар ту барои рӯй гардониданат аз онҳо мавриди маломат қарор нахоҳӣ гирифт. Зеро барои адои вазифаат ба дараҷаи қуввату тоқатат кӯшишу ҳаракат кардӣ!

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

Ва заққир фа инна-з-зикрō тaнфаъу-л-муъминин. 55.

55. Ва панд дода бош, ҳаройина, панд додан муъминонро нафъ медиҳад.

Яъне ай Муҳаммад, панд ва насиҳат бигӯ, ки ин албатта, ба муъминон нафъ медиҳад. Бигзор, кофирон рӯй гардонанду дурӣ

бичӯянд, вале панд додан ба муъминон нафъовару судманд аст. Соҳибони илм бояд ҳаргиз ин оятро аз ёд набароранд. Аз ин оят маълум мегардад, ки мақоли «Аз гуфтан фоида нест, ҳамин қадар гуфтем, суде набахшид», асосе надорад. Чунки эъроз (рӯй гардонидан) аз мушрикони аст, на аз муъминон.

Ояти зер аз дигар махлуқи Аллоҳ таъоло, ки чин аст, ёдовар мешавад.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

Ва ма халақту-л-чинна ва-л-инса илла ли яъбудун. 56.

56. Ва наофаридам чин ва инсро, магар барои он ки (хос) Маро бипарастанд.

Худованди таборак ва таъоло мегӯяд, ки чину инсро (инсонро) барои он офаридам, ки Маро ибодат (парастиш) кунанд. Чин ҳам як махлуқи Худо аст. Худованд ба онҳо мисли инсонҳо истеъдоди тоату ибодат карданро додааст. Яъне инсон ва чинро Худованд ба ҳамин хотир офаридааст. Барои инсон ибодати аз ҳама бузург имон овардан аст, яъне калимаи тавҳидро бо дил тасдиқ намуда, бо забон иқрор кардан аст. Баъд аз он аз ҷумлаи ибодатҳои бузург: намоз гузоридан, рӯза доштан ва агар қодир шавад, закоти мол додану адои ҳаҷ намудан аст. Агар инсон ин вазифаҳоро, ки баъди имон аст, ба ҷо наорад, мусулмони комил шуда наметавонад. Вале ин маънои онро надорад, ки ибодат маҳз аз ҳамин номбаршудаҳо иборат аст. Дар дигар оятҳо омада, ки Аллоҳ таъоло бандаҳоро ба обод кардани рӯйи Замин, барпо кардани оила ва дигар корҳо ҳам амр кардааст. То ба дараҷае, ки Аллоҳ таъоло инсонро дар рӯйи Замин халифаи (ҷойнишини) худ эълон кардааст.

Хулоса, ибодатро ба маънои васеъаш бояд фаҳмид. Хуб, бубинем, ки худ ибодат чӣ маъно дорад. Дар луғат маънои ибодат «гардан ниҳодан», «худо паст гирифтани» (яъне тавозӯ), «итоат кардан», «амро ба ҷо овардан» омадааст. Олимон гуфтаанд: «Ҳар амале, ки инсонро ба Худо наздик месозад, ибодат аст». Илова мекунем: «Ҳар коре, ки дар иҷрои он Аллоҳ розист, ҳар коре, ки тибқи фармудаи китоби Аллоҳ ва суннати Расулаш (с) аст, он ибодат аст». Доир ба ибодат ҳадисҳои зиёде ворид гардидаанд. Ҳадисе аз Абӯзари Ғиффорӣ (р) ривоят шуда, ки гурӯҳе аз Расулulloҳ (с) пурсиданд: «Сарватмандон аҷру савобро соҳиб гаштанд, зеро онҳо бо вучуди он ки мисли мо намоз мехонанду рӯза медоранд, илова бар ин, эшон молу дороияшон ба эҳтиёҷмандон садақаву эҳсон мекунанд». Он зоти пок ба онҳо

гуфт: «Худованд ба шумо он чӣ садақа мешавад, додааст-ку! Ҳар як тасбеҳе, ки мегӯед, садақа аст, ҳар таҳлиле, ки мегӯед, ин худ садақа аст, амри маъруфу наҳйи мункар ҳам садақа аст ва ҳатто ҳамон қазои шаҳват, ки бо завҷаи ҳалоли худ мекунад, садақа аст». Инро шунида, яке аз ҳозирин чунин суол кард: «Магар қазои шаҳват бо ҳалоли худ аҷр (подоши нек) дорад?». Расули Худо (с) ба суоли ӯ бо суол посух дод: «Бигӯед, қазои шаҳват бар ҳаром шавад, гуноҳ аст?». Гуфтанд: «Оре!». Расули Худо (с) гуфт: «Аз ҳалол бошад, пас аҷри худро дорад. Ҳар кор, ки аҷр дорад, ибодат аст».

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ

Мā урӯду минҳум-м ми-р-ризқи-в ва мā урӯду ай ютъимун.57.

57. *Аз онҳо ҳеҷ ризқе намехоҳам ва намехоҳам, ки Маро таъом диҳанд.*

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

Инналлоҳа Ҳува-р-Раззāқу Зӯ-л-қуввати-л-матин. 58.

58. *Ва албатта, Аллоҳ ҳамон аст Рӯзидиҳандатару Худованди тавонои матин (зӯровар).*

Худованди таборак ва таъоло аз инсу (инсону) чин ризқ талаб намекунад, балки онҳоро ризқ медиҳад. Аз онҳо таъом намехоҳад, балки ба онҳо таъом медиҳад. Аллоҳ таъоло аз инсу чин барои фоидаи худашон тоату ибодат талаб мекунад. Албатта, ибодаткунанда аз ибодати худ баҳра мебарад, зеро саодати ду дунёро ба сабаби ибодат соҳиб мегардад. Аллоҳ таъоло мегӯяд, ки Ман ба ибодати касе ниёз надорам ва аз бандагии (ибодати) онҳо ба Ман на суде ҳаст ва на зараре. Ман мисли хоҷагон аз бандагони худ чизе аз ризқу таом мунтазир нестам ва тамаъ ҳам надорам.

Бандаи хокиро зарур аст, ки оҷизии худ ва бузургии Парвардигори худро эътироф карда, қавлану феълан ба он Худои бузург, Подшоҳи ҳамаи подшоҳон таъзим кунаду таслим шавад, то аз лутфу марҳамати Ӯ таъоло бенасиб намонад. Ҳар кӣ бебаҳра монад, пас бар нафси худ ҷабр кардааст.

Хулоса, Аллоҳ таъоло кафили ризқу ҳоҷати бандагони Худ буда, соҳиб қудрати бемонанд аст. Аз Ӯ таъоло ҳеҷ вақт оҷизию

заъифӣ пайдо намешавад. Худованд бар ҳама чиз қодиру тавоност.

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥٩﴾

Фа инна лил лази́на ҷаламу́ зану́ба-м ми́сла зану́би асҳа́биҳим фа ла́ ястаъҷилу́н. 59.

59. Пас, ҳаройина, барои онон, ки ситам карданд, насибае ҳаст монанди насибаи ёрони гузаштаашон, пас бояд, ки аз Ман бо шитоб азобро талаб накунад.

Агар ин золимону ситамгарон ба сӯи бандагӣ рӯҷӯъ накунад, аз раъйи худ барнагарданд, яқин бидонанд, ки мисли золимони гузашта, аз қабилӣ қавми Нӯҳ (а), Од ва Самуд онҳоро низ, насибаву ҷазое хоҳад буд. Бояд ба молу сарвати худ мағрур нашаванд, гуноҳ карда, ором набошанд, ки гӯё ба азоб гирифтор намешаванд. Онҳо аз талаби азоби Худованд шитоб наварзанд, яъне бо истеҳзо нагӯянд: «Кучост он азоби ваъдагӣ, то моро фаро гирад?». Албатта, шахсоне, ки чунин сифат доранд, азобро ногузир дер, ё зуд хоҳанд чашид.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

Фа вайлу-л лил лази́на кафару́ ми-й явмиҳиму-л-лази́ йу́ъаду́н. 60.

60. Пас, вой кофиронро аз он рӯзе ки онҳоро ваъда дода мешавад.

«Вой» калимаи азоб аст. Яъне вой бар ҳоли онҳое, ки чӣ бар нафси худ ва чӣ ба дигарон зулму ситам менамоянд. Агар инчунин тоифа тавба накунад, даст аз зулм набардоранд ва имон наоранд, хоҳ дар рӯзи қиёмат бошад, хоҳ дар ин дунё, ҳолашон саҳт душвор хоҳад буд. Чунончи мушрикони Макка дар ҷанги Бадр ба чунин азоб дучор омаданд. Чунин золимон ва амсоли онҳо подоши амалҳои бадашонро, албатта, мебинанд. Ин ваъдаи Худованд, чуноне ки аз таҷрибаҳо маълум аст, ҳатман, бе шакку шубҳа, воқеъ шуданист.

Валлоҳу аълам.

Поёни сураи «Зориёт» ва лиллаҳил ҳамд.